

De ‘klant’ in het civiele cassatiegeding: onderzoek naar de partijen in civiele procedures voor het Hof van Cassatie

I. Inleiding

1. *Opzet van statistische gegevens: werklastbeheersing en toegankelijkheid van het Hof.* Zoals in vorige jaarverslagen reeds herhaaldelijk werd aangehaald, is het voor het Hof – met het oog op het voeren van een gedegen beleid – essentieel om over de nodige cijfers met betrekking tot zijn werking te beschikken. Daarbij mag niet alleen aandacht worden besteed aan het puur kwantitatieve, maar moet ook voldoende aandacht zijn voor het meer kwalitatieve aspect van die cijfers. Het kan niet genoeg beklemtoond worden hoe onontbeerlijk dat voor het Hof is. Een doorgedreven cijferanalyse maakt het voor het Hof mogelijk om enerzijds zijn werklast en de eventuele evoluties die zich met betrekking tot die werklast voordoen, op een goede, systematische en gecontroleerde wijze op te volgen en te begrijpen, om eventueel in een tweede fase, waar nodig, het beleid bij te sturen. Precieze cijfers maken het anderzijds ook mogelijk een beter beeld te krijgen van de toegankelijkheid van het Hof en van het cassatieberoep voor de rechtszoekende, zowel in het algemeen als naargelang materie en naargelang de hoedanigheid van de rechtszoekende¹, en van eventuele evoluties op dat vlak.

2. *Eerste stap: statistische analyse van de inhoud van de cassatieberoepen in het jaarverslag 2021.* Deze doelstellingen in gedachten, bevatte het jaarverslag 2021, naast het klassieke cijferhoofdstuk, dat van een hoofdzakelijk kwantitatieve aard is, een kwalitatieve statistische analyse van de inhoud van de zgn. civiele zaken die in de loop van 2020 voor het Hof werden neergelegd. Nagegaan werd meer bepaald op welke rechtsmateries deze zaken betrekking hebben en of zich hierbij, over twee decennia heen, bepaalde evoluties hebben voorgedaan.

Verskillende lessen werden getrokken, zowel inzake de werklast van het Hof als met betrekking tot zijn toegankelijkheid in bepaalde materies. Het werd vastgesteld dat de werklast van het Hof over de twee bestudeerde decennia een aantal belangrijke inhoudelijke evoluties heeft ondergaan, zowel qua rechtsmateries als op vlak van complexiteit. In bepaalde sectoren werden omvangrijke stijgingen van het aantal cassatieberoepen vastgesteld, vaak onder invloed van wetwijzigingen allerhande (bv. in de sfeer van het gerechtelijk recht en het fiscaal recht). In andere contentieux werden dan weer verontrustende dalingen vastgesteld (bv. in de sfeer van het sociaal recht en het socialezekerheidsrecht, het buitencontractueel recht en het familierecht). Die vaststellingen hebben aanleiding gegeven tot een onderzoek naar de

---

¹ Wat de toegankelijkheid van het Hof betreft, is het van belang erop te wijzen dat de cijfers die het Hof dienaangaande verzamelt, steeds in een ruimere context moeten worden gezien. Het Hof bevindt zich niet op een eiland. De toegankelijkheid van het Hof wordt in belangrijke mate beïnvloed door de toegankelijkheid van justitie als dusdanig.

toegankelijkheid van het cassatieberoep (en meteen ook van justitie in het algemeen) en de factoren die hierbij een rol (hebben kunnen) spelen².

3. *Tweede stap: onderzoek naar (de aard van) de partijen.* In de inleiding van de studie in het jaarverslag 2021 werd aangekondigd dat het Hof ook reeds een onderzoek was aangevat naar de vraag of zich over de tijdspanne 2000-2020 al dan niet bepaalde evoluties hebben voorgedaan met betrekking tot (de aard van) de partijen die voor het Hof procederen³. Deze cijfers kunnen immers een nog meer gedetailleerd inzicht bieden in (de complexiteit van) de werklust van het Hof, maar vooral ook in de toegankelijkheid van het Hof voor de rechtszoekende. Deze studie vormt de weerslag van dit aanvullend onderzoek.

4. *Krijtlijnen van het gevoerde onderzoek.* Het gevoerd onderzoek werd voorlopig beperkt tot de burgerlijke zaken (C-zaken), de fiscale zaken (F-zaken) en de sociale zaken (S-zaken), *i.e.* de zgn. civiele zaken in ruime zin (waarvan ook sprake in de traditionele cijfertekst). Bij het Hof leeft al langer de idee dat zich in deze zaken op vlak van toegankelijkheid een aantal belangrijke evoluties hebben voorgedaan. Nagegaan wordt of de cijfers deze vooronderstellingen van het Hof al dan niet bevestigen. De toegankelijkheid van het Hof in tuchtzaken (D-zaken) en strafzaken (P-zaken) werd vooralsnog dus niet bestudeerd. D-zaken hebben telkens betrekking op een tuchtrechtelijk geschil tussen een natuurlijke persoon-beroepsbeoefenaar enerzijds en een beroepsorde anderzijds, waardoor een ver doorgedreven studie naar de aard van de partijen in dergelijke zaken minder zinvol is. In P-zaken is dan weer in een zeer groot deel van de gevallen enkel een eisende en geen verwerende partij aanwezig. Dat neemt uiteraard niet weg dat een studie naar het aantal partijen in P-zaken en naar de hoedanigheid van de eisende partijen (en eventueel verwerende partijen) in P-zaken eveneens relevant is, maar houdt wel in dat zulks – gelet op de eigenheid van P-zaken – een andere systematiek vereist. Het Hof hoopt in de toekomst het onderzoek naar de partijen ook voor P-zaken te kunnen voeren.

Er werd voornamelijk op de eisende en de verwerende partijen in C-, F- en S-zaken gefocust. Geen – of veel minder – aandacht werd besteed aan eventuele in gemeen- en bindendverklaring opgeroepen partijen. In gemeen- en bindendverklaring opgeroepen partijen zijn immers minder relevant voor de beantwoording van vragen omtrent de toegankelijkheid van het Hof⁴. Bovendien leggen zij in de praktijk slechts zelden procedurestukken voor het Hof neer en hebben bijgevolg slechts een beperkte impact op de werklust van het Hof.

Het gevoerd onderzoek werd tot drie werkingsjaren beperkt, met name tot de C-, F- en S-zaken die in 2000, 2010 en 2020 op de griffie van het Hof werden ingeschreven. Voor het kwantificeren van de nodige gegevens met betrekking tot (de aard van) de partijen voor het Hof was immers een intensieve handmatige analyse vereist,

---

² B. DECONINCK, I. COUWENBERG, F. PARREIN, P. BRULEZ en A. BAYRAK, “Een cijfermatige doorlichting van de rechtspraak van het Hof in de periode 2000-2020; Stof tot nadenken!” in *Jaarverslag van het Hof van Cassatie van België 2021*, Brussel, Larcier, 2021, 217-267.

³ B. DECONINCK, I. COUWENBERG, F. PARREIN, P. BRULEZ en A. BAYRAK, “Een cijfermatige doorlichting van de rechtspraak van het Hof in de periode 2000-2020; Stof tot nadenken!” in *Jaarverslag van het Hof van Cassatie van België 2021*, Brussel, Larcier, 2021, 220.

⁴ Partijen die voor het Hof in gemeen- en bindendverklaring worden opgeroepen, zijn mogelijkterwijs wel van belang voor de toegankelijkheid van de bodemgerechten.

waardoor het praktisch onhaalbaar bleek deze analyse voor elke werkingsjaar in het tijdsbestek 2000-2020 te voeren. Het relatief beperkt karakter van de aldus verrichte ‘steekproef’ heeft niet verhinderd dat het Hof tot een aantal uitermate interessante bevindingen is gekomen, die in de volgende werkjaren voor verdere opvolging in aanmerking komen, hetgeen evenwel bijkomende ondersteuning zal vereisen.

II. Aantal in een civiel cassatiegeding betrokken partijen

1. Opzet en methodologie

5. *Hoeveel partijen zijn gemiddeld in een zaak voor het Hof betrokken?* Een eerste vraag die men kan stellen, is hoeveel partijen gemiddeld in de zaken voor het Hof betrokken zijn. Die vraagstelling is relevant om een veelvoud van redenen:

- het feit dat men met meerdere eisende partijen samen optreedt, die voor het Hof per definitie hetzelfde belang zullen hebben, kan een beslissende factor zijn bij het nemen door de rechtszoekende van de beslissing om in een bepaald geding al dan niet cassatieberoep in te stellen. Wanneer men met meerdere eisende partijen samen optreedt, kunnen risico's worden gespreid en kosten worden gedeeld. Treedt men daarentegen alleen op, dan loopt de rechtszoekende het risico ook alleen alle kosten te moeten dragen.
- de aanwezigheid van meerdere partijen aan de verwerende zijde kan inhoudelijk een complicerende factor zijn, en aldus een impact hebben op de werklast van Hof, nu zulks mogelijkwijs impliceert dat aan de verwerende zijde met verschillende belangen rekening zal moeten worden gehouden⁵.
- etc.

6. *Beperking tot C- en S-zaken.* Dit deel van de analyse werd uitsluitend gevoerd voor de C- en S-zaken voor het Hof, maar niet voor de F-zaken. In de mate dat zich in F-zaken aan een van beide zijden meerdere partijen bevinden, hetzij aan de eisende zijde hetzij aan de verwerende zijde, betreft het bijna altijd koppels die samen worden belast (*i.e.* gehuwde of wettelijk samenwonende partners), minstens betreft het partijen wiens belangen niet alleen voor het Hof maar ook in de bodemprocedure perfect gelijklopend zijn. Het aantal F-zaken waarin aan de eisende of verwerende kant meerdere personen samen optreden en zij geen koppel vormen, is bijzonder beperkt, tot haast onbestaande.

2. Aantal eisende partijen

7. *Primauteit van de alleen handelende eiser.* Kernvaststelling van dit deel van het onderzoek is dat de overgrote meerderheid van de C-zaken (75 à 85 pct.) en zeker van de S-zaken (90 à 98 pct.) wordt ingeleid door een eiser die alleen optreedt.

Een relatief belangrijk deel van de zaken op de C-rol, dat tussen 10 en 15 pct. schommelt, wordt dan wel door twee eisers samen opgestart, in de praktijk gaat het –

---

⁵ Voor de bodemgerechten heeft de aanwezigheid van meerdere partijen in een geding wellicht een nog meer verre gaande impact dan voor het Hof, gelet op de belangenafweging die de bodemgerechten in elk geding moeten maken. Dat neemt evenwel niet weg dat ook wanneer voor het Hof meerdere partijen samen optreden, het Hof de verschillende belangen in het geding in zijn beslissing in rekening zal moeten nemen, zij het op een meer abstract/theoretisch niveau.

ook in C-zaken – heel vaak om koppels (*i.e.* gehuwde of wettelijke samenwonende partners), hetgeen voormeld cijfer van 10 à 15 pct. aanzienlijk nuanceert. Zo het niet gaat om koppels, betreft het vaak (zij het uiteraard niet altijd) een verzekerde en zijn verzekeraar die samen voor het Hof tegen de schadeveroorzaker en/of zijn verzekeraar optreden. Slechts een zeer kleine minderheid van de C-zaken voor het Hof, variërend tussen de 5 en 7,5 pct., wordt door 3 of meer eisers opgestart.

C-zaken	2000		2010		2020	
	<i>aantal</i>	<i>percentage</i>	<i>aantal</i>	<i>percentage</i>	<i>aantal</i>	<i>percentage</i>
1	606 zaken	83,36%	624 zaken	83,35%	461 zaken	76,83%
2	75 zaken	10,32%	78 zaken	10,44%	95 zaken	15,83%
3	19 zaken	2,61%	21 zaken	2,81%	25 zaken	4,17%
>3	27 zaken	3,61%	24 zaken	3,21%	19 zaken	3,17%

Op de S-rol is de situatie nog opvallender. Jaarlijks worden slechts enkele zaken S-zaken door twee of meer eisers ingeleid. Ongetwijfeld is deze vaststelling terug te voeren tot de aard van de S-rol. Zaken van arbeidsrecht en sociale zekerheidsrechten impliceren veel minder dan civielrechtelijke zaken meerdere eisende partijen.

S-zaken	2000		2010		2020	
	<i>aantal</i>	<i>percentage</i>	<i>aantal</i>	<i>percentage</i>	<i>aantal</i>	<i>percentage</i>
1	173 zaken	89,18%	209 zaken	96,76%	99 zaken	98,02%
2	16 zaken	8,25%	2 zaken	0,93%	2 zaken	1,98%
3	1 zaken	0,52%	5 zaken	2,11%	0 zaken	0%
>3	4 zaken	2,05%	0 zaken	0%	0 zaken	0%

3. Aantal verwerende partijen

8. *Vaak zijn meerdere verwerende partijen betrokken.* Aan de verwerende zijde – niet geheel verrassend – een heel ander beeld dan aan de eisende zijde. Veel regelmatig dan aan de eisende zijde zijn aan de verwerende zijde van een geding meerdere partijen betrokken. In een geschil waarin meerdere personen betrokken zijn, lopen de belangen van een deel van die personen immers slechts zelden perfect gelijk, met als gevolg dat in een uiteindelijk rechtsgeding de eiser alleen zal staan en zich tegen meerdere verwerende partijen zal moeten richten.

Het blijkt namelijk dat slechts in iets meer dan de helft van de C-zaken er maar een enkele verwerende partij is. Zeer regelmatig, m.n. in 18 tot 27 pct. van de gevallen, worden zaken tegen twee verwerende partijen ingeleid, opnieuw in de praktijk regelmatig – maar zeker niet altijd – hetzij koppels hetzij een verzekerde en zijn verzekeraar. In ongeveer 1 C-zaak op 5, wat beduidend veel is in vergelijking met het aantal partijen aan eisende zijde, bevinden zich aan de verwerende zijde 3 of meer partijen.

C-zaken	2000		2010		2020	
	<i>aantal</i>	<i>percentage</i>	<i>aantal</i>	<i>percentage</i>	<i>aantal</i>	<i>percentage</i>
1	365 zaken	50,20%	414 zaken	55,42%	316 zaken	52,67%
2	178 zaken	24,48%	137 zaken	18,34%	162 zaken	27,00%
3	101 zaken	13,89%	66 zaken	8,84%	56 zaken	9,33%
>3	66 zaken	9,08%	109 zaken	14,59%	55 zaken	9,17%

In S-zaken is er dan weer wel in een duidelijke meerderheid van de gevallen (60 à 85 pct.) slechts 1 verwerende partij, maar dat neemt niet weg dat ook in S-zaken blijkt dat relatief vaak meerdere verwerende partijen aanwezig zijn. Opvallend is dat, wanneer in een S-zaak twee verweerders aanwezig zijn, het maar zelden gaat over koppels. Zulks is natuurlijk eigen aan de aard van sociaalrechtelijke geschillen, waar meestal persoonsgebonden rechten in het geding zijn.

S-zaken	2000		2010		2020	
	aantal	percentage	aantal	percentage	aantal	percentage
1	149 zaken	76,80%	130 zaken	60,19%	86 zaken	85,15%
2	24 zaken	12,37%	23 zaken	10,65%	8 zaken	7,92%
3	8 zaken	4,12%	56 zaken	25,93%	3 zaken	2,97%
>3	13 zaken	6,71%	7 zaken	3,23%	3 zaken	3,96%

9. *Meerdere verwerende partijen hebben niet altijd een onderscheiden belang.* Nog interessanter dan het aantal verwerende partijen dat gemiddeld in een geding voor het Hof aanwezig is, is te achterhalen hoeveel verwerende partijen *met onderscheiden belangen* gemiddeld in een geding voor het Hof aanwezig zijn⁶, aangezien het vooral dat is wat bij het vellen van een arrest een complicerende factor is en aldus een impact op de werklust van het Hof heeft (cf. *supra*).

Om een idee te krijgen van het aantal zaken waarin er meerdere verwerende partijen met onderscheiden belangen zijn, kan worden gekeken naar het aantal zaken waarin meer dan één memorie van antwoord werd ingediend⁷. Voor 2020 blijkt dat in 24 C-zaken 2 memories van antwoord werden neergelegd en in 6 C-zaken 3 of meer memories van antwoord, samen in totaal ongeveer 5 pct. van alle C-zaken die in 2020 voor het Hof werden neergelegd. In alle in 2020 ingediende S-zaken werd slechts 1 memorie van antwoord neergelegd.

Het dient aldus te worden vastgesteld dat het aantal gevallen waarbij het Hof expliciet tot een afweging van meerdere betrokken belangen gedwongen wordt, al bij al relatief beperkt is. Het Hof wordt veel minder dan de bodemgerechten geconfronteerd met complexe zaken die het Hof expliciet tot het verzoenen van meerdere belangen dwingen. Dat neemt uiteraard niet weg dat, ook bij afwezigheid van meerdere memories van antwoord, het Hof in een zaak waar voor de bodemgerechten meerdere partijen betrokken waren, op een meer impliciet niveau mogelijkerwijs toch een belangenafweging zal moeten maken.

---

⁶ Op die manier filtert men bv. uit het aantal zaken waarin aan de verwerende zijde twee partijen betrokken zijn, de koppels weg.

⁷ Echt sluitend is het criterium van het aantal memories van antwoord echter niet, aangezien het perfect mogelijk is dat, enerzijds, ondanks het feit dat de verwerende partijen eenzelfde belang hebben, zij toch verschillende memories indienen, en dat, anderzijds, niettegenstaande de verwerende partijen geen gelijklopende belangen hebben, niet alle verwerende partijen een memorie van antwoord neerleggen.

III. Hoedanigheid van de in een civiel cassatiegeding betrokken partijen

1. Opzet en methodologie

10. *Toegankelijkheid van het Hof naargelang de hoedanigheid van de partijen.* Een tweede deel van het gevoerde onderzoek bestond erin na te gaan welke soort partijen in de zaken voor het Hof betrokken zijn, met de bedoeling na te gaan of hieruit lessen kunnen worden getrokken over de toegankelijkheid van het Hof voor welbepaalde categorieën van rechtszoekenden.

11. *Opdeling in zes categorieën.* Er werd geopteerd voor een opdeling van eisende en verwerende partijen in de volgende categorieën:

- natuurlijke personen;
- vennootschappen;
- verenigingen zonder winstoogmerk (hierna afgekort als 'vzw's');
- openbaar ministerie;
- overheden en overheidsinstellingen allerhande, zowel federale als regionale, provinciale en gemeentelijke.

Naast deze vijf categorieën geldt een ruime zesde categorie 'overige partijen'. Tot die categorie behoren o.m. verenigingen van mede-eigenaars (afgekort als VME's), beroepsordes, vakbonden, mutualiteiten, etc. Het aantal zaken waarin dergelijke partijen betrokken is, blijkt in de drie bestudeerde werkjaren zo beperkt, dat zij onder eenzelfde globale categorie werden gecatalogeerd.

Bij de opdeling van eisende en verwerende partijen in voormelde categorieën dienden daarenboven twee bijkomende vereenvoudigingen te worden doorgevoerd, gelet op het feit dat, zoals uit het eerste deel van deze studie is gebleken, in een rechtsgeding en aldus ook voor het Hof frequent meerdere rechtszoekenden samen optreden als hetzij eisende partijen hetzij verwerende partijen:

- Wanneer in een zaak verschillende rechtszoekenden samen voor het Hof optreden, hetzij als eiser hetzij als verweerder, en zij allen tot één en dezelfde van voormelde categorieën behoren, dan werden zij samen gecategoriseerd als één enkele partij onder de desbetreffende categorie. Onder de categorie 'natuurlijke personen' moet bijgevolg telkens worden verstaan 'één of meerdere natuurlijke personen', onder de categorie 'vennootschappen' moet worden verstaan 'één of meerdere vennootschappen', etc.
- In een belangrijk deel van de zaken waarin er meerdere eisende partijen en/of meerdere verwerende partijen zijn, is de groep van eisende partijen en/of de groep van verwerende partijen geen homogene groep: verschillende categorieën van eisende partijen treden samen op, desgevallend tegen verschillende categorieën van verwerende partijen. Te denken valt bv. aan een zaak waar een schadelijgende natuurlijke persoon samen met zijn verzekeraar-rechtspersoon optreedt tegen de schade verwekkende natuurlijke persoon en zijn verzekeraar-rechtspersoon. Gelet op de enorme verscheidenheid aan mogelijke constellaties, werden dergelijke complexe constellaties onder een globale categorie 'gemengd' geplaatst.

12. *Schematisch karakter van de gemaakte opdeling.* Het Hof heeft zodoende, met de beperkte middelen die het ter beschikking heeft, een onderzoek gevoerd naar de hoedanigheid van de partijen in een civiel cassatiegeding, op basis waarvan het tot

meerdere relevante vaststellingen is gekomen (die hieronder meer in detail worden besproken). Het Hof is zich ervan bewust dat de gemaakte opdeling van de eisende en verwerende partijen in 6 categorieën een relatief eenvoudige opdeling is en dat fijnmaziger opdelingen zouden kunnen of zelfs moeten worden gemaakt, vooral dan om een beter beeld te krijgen van de toegankelijkheid van justitie en van het Hof in het bijzonder voor de rechtszoekende. Met de (vooralsnog) beperkte middelen die het Hof ter beschikking staan, lag een gedetailleerde, meer fijnmazige opdeling niet voor de hand. Toch heeft het Hof getracht een proeve van dergelijke opdeling te initiëren:

- Zeker nuttig is verder onderzoek waarbij binnen de categorie ‘natuurlijke personen’ een verder onderscheid wordt gemaakt tussen de natuurlijke personen die optreden in een private hoedanigheid enerzijds en de natuurlijke personen die optreden in de hoedanigheid van onderneming anderzijds. Mogelijkerwijs heeft het privaat of ondernemingskarakter van een geding immers een invloed op de procesbereidheid van de partijen bij een juridisch geschil. Ook kan worden vermoed dat de mogelijkheden voor een partij die optreedt als onderneming om de kosten van een geding te milderen, een impact heeft: een natuurlijke persoon die optreedt in de hoedanigheid van onderneming kan, in de meeste gevallen althans, de kosten verbonden aan een procedure (rolrechten, kosten van betekening, erelonen en kosten van een advocaat, etc.) in de inkomstenbelastingen als beroepskost aftrekken, evenals in de btw in principe de door hem betaalde btw op de erelonen van zijn advocaat in aftrek nemen, terwijl een natuurlijke persoon die optreedt in een particuliere hoedanigheid dat niet kan.

Het Hof kon wel, op basis van een ver doorgedreven inhoudelijke analyse van de relevante cassatieberoepen, een eigen – voorzichtige – inschatting maken van het aantal zaken waarin een eiser-natuurlijke persoon in een private hoedanigheid dan wel als onderneming optreedt (cf. *infra*). Omdat zulks aanzienlijke inspanningen vergde, heeft het Hof zich daarbij moeten beperken tot de civiele cassatieberoepen die in 2020 voor het Hof werden neergelegd⁸.

- Evenzeer nuttig zou zijn om binnen de categorie ‘vennootschappen’ een verder onderscheid te maken tussen de zgn. micro-ondernemingen, de kleine ondernemingen, de middelgrote ondernemingen en de grote ondernemingen⁹. Immers, naarmate een vennootschap groter is, kan zij doorgaans rekenen op een meer professionele (juridische) ondersteuning van haar werking, schaalvoordelen, etc., wat mogelijkerwijs een (positieve) impact kan hebben op de procesbereidheid

---

⁸ Een dergelijke oefening is noodzakelijkerwijs mensenwerk en houdt een risico op fouten in. Zij vergt vooral een zeer aanzienlijke tijdsbesteding, reden waarom het Hof – mede gelet op zijn beperkte middelen – zich in dit stadium ertoe heeft beperkt hieromtrent enkel een inschatting te maken voor wat betreft de eisende partijen in de C-zaken die in 2020 voor het Hof werden neergelegd. Voor 2000 en 2010 werd deze oefening dus niet gemaakt.

⁹ Micro-ondernemingen hebben minder dan 10 werknemers in dienst; kleine ondernemingen hebben tussen de 10 en 49 werknemers in dienst en hebben een jaaromzet van minder dan 7 miljoen euro of een balanstotaal dat de 5 miljoen niet overschrijdt; middelgrote ondernemingen hebben meer dan 50 en minder dan 250 werknemers in dienst en hebben een omzet tussen de 7 en 40 miljoen euro of een balanstotaal tussen de 5 en 27 miljoen euro; grote ondernemingen hebben minstens 250 werknemers en hebben een omzet van minstens 40 miljoen euro of een balanstotaal van minstens 7 miljoen euro. Zie Aanbeveling van de Commissie van 3 april 1996 betreffende de definitie van kleine en middelgrote ondernemingen (96/280/EG).

van de vennootschap zelf, maar anderzijds ook een (negatieve) impact kan hebben op de procesbereidheid van partijen die niet of minder op deze voordelen kunnen rekenen.

Het verder categoriseren van de categorie vennootschappen, in functie van de grootte van de vennootschap, is voor het Hof jammer genoeg volstrekt onmogelijk, aangezien uit de stukken waarover het Hof in elke zaak beschikt, nagenoeg nooit de gegevens noodzakelijk voor de beoordeling van de grootte van de vennootschap blijken. Het Hof kan wel de grote ondernemingen afzonderen, op basis van de namen van de partijen. Omdat zulks onvermijdelijk een zekere foutenmarge inhoudt, beperkt deze studie zich daaromtrent dan ook tot een aantal heel algemene indrukken en bedenkingen.

13. *Schematisch overzicht van de resultaten.* Onderstaande tabel vat de resultaten van de opdeling van de eisende en verwerende partijen in de 6 voormelde categorieën samen. De C-, F- en S-zaken worden in deze tabel duidelijk van elkaar onderscheiden. Het onderscheid tussen de verschillende rollen werd bij aanvang van het onderzoek immers als relevant beoordeeld en dat werd naderhand ook duidelijk bevestigd: de aard van de partijen in een zaak verschilt aanzienlijk naargelang de rol van de zaak. De verschillende rollen niet duidelijk uit elkaar halen, zou dan ook tot vertekende resultaten aanleiding geven.

De cijfers opgenomen in de tabel zijn absolute cijfers¹⁰.

		2000			2010			2020		
		C	F	S	C	F	S	C	F	S
Nat.pers	<i>Nat.pers.</i>	129	NA	3	146	NA	58	119	NA	3
	<i>Venn.</i>	51	NA	19	50	NA	16	52	NA	13
	<i>VZW</i>	6	NA	6	8	NA	1	7	NA	1
	<i>OM</i>	4	NA	0	5	NA	0	9	NA	0
	<i>Overheid</i>	34	59	21	37	34	24	47	55	28
	<i>Overige</i>	12	NA	3	16	NA	2	11	NA	3
	<i>Gemengd</i>	51	0	4	64	0	3	50	3	1
	Totaal	287	59	56	326	34	104	295	58	49
Venn.	<i>Nat.pers.</i>	65	NA	33	46	NA	18	40	NA	12
	<i>Venn.</i>	56	NA	0	84	NA	0	55	NA	1
	<i>VZW</i>	1	NA	0	1	NA	0	0	NA	0
	<i>OM</i>	0	NA	0	0	NA	0	0	NA	0
	<i>Overheid</i>	16	28	3	19	32	7	19	44	1
	<i>Overige</i>	0	NA	6	0	NA	0	1	NA	1
	<i>Gemengd</i>	31	0	8	59	11	2	31	2	1
	Totaal	169	28	50	209	43	27	146	46	16
VZW	<i>Nat.pers.</i>	4	0	7	5	0	5	3	0	0
	<i>Venn.</i>	0	0	0	2	0	1	2	0	0
	<i>VZW</i>	7	0	0	0	0	0	0	0	0

¹⁰ Zo werden bv. in het jaar 2000 door één of meerdere eisers-natuurlijke personen 129 C-zaken en 3 S-zaken ingeleid tegen één of meerdere verweerders-natuurlijke personen. Bij elke categorie van eisende partij wordt een globaal totaal vermeld. Zo werden bv. in 2000 in totaal 287 C-zaken door één of meerdere natuurlijke personen ingeleid, waarvan 129 tegen andere natuurlijke personen, 51 tegen vennootschappen, 6 tegen vzw's, 4 tegen het openbaar ministerie, 34 tegen de overheid, 12 tegen overige partijen en 51 tegen verschillende categorieën van verweerders.

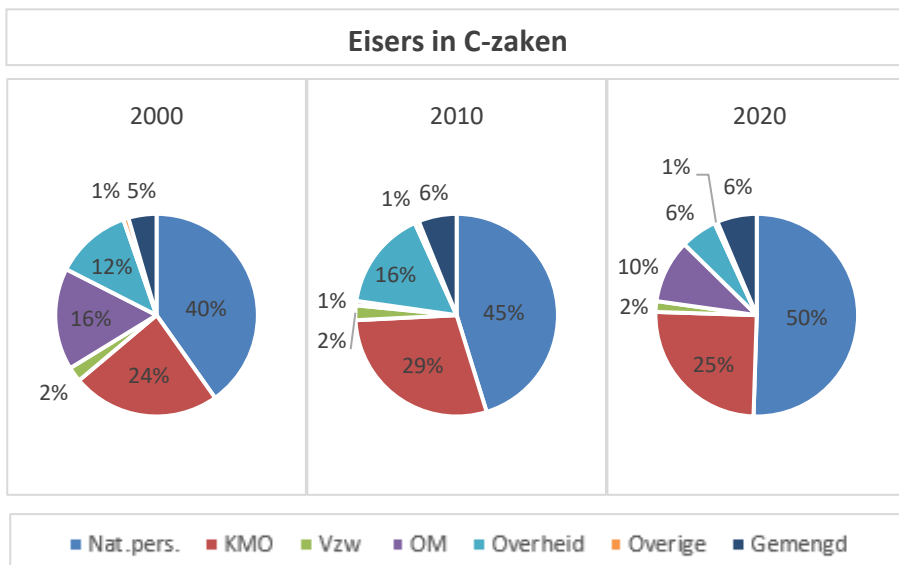
	OM	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	Overheid	0	0	1	4	2	0	0	1	0
	Overige	4	0	0	2	0	0	0	0	0
	Gemengd	2	0	0	4	0	0	5	0	0
	Totaal	17	0	8	17	2	6	10	1	0
	OM									
	Nat.pers.	21	0	0	2	0	0	11	0	0
	Venn.	1	0	0	1	0	0	0	0	0
	VZW	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	OM	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	Overheid	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	Overige	0	0	0	1	0	0	2	0	0
	Gemengd	94	0	0	1	0	1	46	0	1
	Totaal	116	0	0	5	0	1	59	0	1
	Overheid									
	Nat.pers.	42	16	49	69	27	25	14	25	26
	Venn.	16	7	6	22	31	29	9	42	1
	VZW	1	0	1	1	3	6	2	0	0
	OM	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	Overheid	7	0	1	10	1	0	3	0	0
	Overige	0	0	0	0	0	2	0	0	0
	Gemengd	21	2	4	13	4	5	6	2	3
	Totaal	87	25	61	115	66	67	34	69	30
	Overige									
	Nat. pers.	1	0	4	0	0	1	1	0	3
	Venn.	3	0	0	2	0	0	2	0	0
	VZW	1	0	0	0	0	0	0	0	0
	OM	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	Overheid	0	0	1	1	1	0	0	0	0
	Overige	0	0	1	0	0	0	0	0	0
	Gemengd	1	0	1	2	0	2	0	0	0
	Totaal	6	0	7	5	1	3	3	0	3
	Gemengd									
	Nat.pers.	5	0	4	15	0	1	9	0	0
	Venn.	9	0	0	10	0	0	12	0	0
	VZW	1	0	0	0	0	0	0	0	0
	OM	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	Overheid	0	0	0	6	2	1	1	0	0
	Overige	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	Gemengd	17	0	5	13	0	0	15	0	0
	Totaal	32	0	9	44	2	2	37	0	1
	Globaal									
		727	116	194	747	143	216	600	175	101

2. Hoedanigheid van de eiser

1. C-zaken

14. *Procentuele verhoudingen.* De voorgaande tabel laat zich, voor wat de eisende zijde in C-zaken betreft, procentueel als volgt voorstellen¹¹:

¹¹ Bij de bespreking van deze grafieken hieronder, wordt enkel ingegaan op de gevallen waarin zich aan de eisende kant één enkele eiser bevindt, dan wel een homogene groep van eisers die allen tot dezelfde categorie behoren. Er wordt niet ingegaan op de gevallen waarin verschillende categorieën van eisers samen

15. *Slechts de helft of minder ingeleid door natuurlijke personen.* Het aantal cassatieberoepen in C-zaken dat door natuurlijke personen wordt ingeleid, schommelt relatief stabiel rond de 300 eenheden per jaar¹². Aldus vormen natuurlijke personen met voorsprong de grootste categorie van eisers in C-zaken. Belangrijker is evenwel de vaststelling dat natuurlijke personen slechts voor de helft of zelfs minder van de burgerlijke cassatieberoepen staan. Minstens de helft van de cassatieberoepen in C-zaken wordt door allerlei privaatrechtelijke en publiekrechtelijke rechtspersonen ingediend.

16. *Duidelijk overwicht van gedingen met een zakelijk karakter.* Dat globale cijfer van 300 eenheden per jaar omvat daarenboven zowel de cassatieberoepen ingeleid door natuurlijke personen die in een private hoedanigheid optreden als de cassatieberoepen ingeleid door natuurlijke personen die in een ondernemingshoedanigheid optreden. Uit een intensieve inhoudelijke analyse van de cassatieberoepen in C-zaken voor het jaar 2020 (cf. *supra*) blijkt dat van het totaal aantal C-zaken in dat jaar met een natuurlijke persoon als eiser, 71 pct. aan een natuurlijke persoon die in een private hoedanigheid optreedt en 29 pct. aan een natuurlijke persoon die als onderneming optreedt, moeten worden toegeschreven¹³. Dit betekent, globaal genomen, dat

---

optreden. Het aantal gevallen waarin verschillende categorieën van eisers samen voor het Hof optreden is immers relatief beperkt, terwijl het aantal mogelijke constellaties zo divers is, dat over deze categorie weinig zinvol kan worden gezegd.

¹² In de drie bestudeerde jaren legden natuurlijke personen telkens een relatief stabiel aantal cassatieberoepen neer, van jaarlijks om en bij de 300 cassatieberoepen. Het aandeel van het aantal cassatieberoepen in C-zaken dat door natuurlijke personen werd ingeleid, in het jaarlijks totaal aantal C-zaken, schommelt daarmee, omwille van het wisselend totaal aantal C-zaken, tussen de 40 en 50 pct.

¹³ Na abstractie te hebben gemaakt van een beperkt aantal zaken waarin de eiser een natuurlijke persoon is die optreedt in een bijzondere hoedanigheid (curator, bewindvoerder, arbiter, etc.), werden in 2020 295 C-

natuurlijke personen die in een private hoedanigheid een cassatieberoep instellen, slechts iets meer dan een derde van de totale werklast van het Hof in C-zaken in 2020 vertegenwoordigen.

Men kan niet anders dan besluiten dat, proportioneel gezien, gedingen met een uitsluitend ‘privaat’ karakter veel beperkter werkvolumes in C-zaken genereren dan gedingen met een ‘zakelijk’ karakter. Dit bevestigt het vermoeden dat rechtszoekenden veel minder snel een beroep doen op het Hof voor geschillen met een privaat karakter dan voor gedingen met een zakelijk karakter. Het ware interessant geweest ook voor de hoven en rechtbanken over deze cijfers te beschikken, teneinde ook een andere vooronderstelling die bij het Hof leeft te kunnen verifiëren, met name dat deze vaststelling eigen is aan het Hof, minstens meer uitgesproken is voor het Hof, en dat hoe lager men zich in de “hiërarchie” van hoven en rechtbanken bevindt, hoe meer dossiers – verhoudingsgewijs – een privaat karakter hebben.

17. *Een kwart ingeleid door vennootschappen.* Vennootschappen staan als eiser voor ongeveer 25 pct. van de cassatieberoepen in C-zaken, wat hen een tweede plaats oplevert, op ruime afstand van natuurlijke personen. Het betreft 150 à 200 C-zaken per jaar¹⁴.

18. *Overwicht van bank- en verzekeringsinstellingen.* Zoals reeds hoger werd aangehaald, is de categorie ‘vennootschappen’ bijzonder ruim. Zij omvat zowel de micro-onderneming als de multinational. Een voorzichtige raming, puur op basis van de namen van de betrokken vennootschappen, leert dat van alle C-zaken die door een vennootschap voor het Hof worden neergelegd, ongeveer de helft, of zelfs iets meer, zaken zijn die door grote ondernemingen worden ingediend. Anders geformuleerd: 12,5 pct. van de C-zaken wordt door grote ondernemingen ingeleid; 12,5 pct. door kmo’s, kleine ondernemingen en micro-onderneming. Daarenboven blijkt dat in gevallen waar de eisende partij een grote onderneming is, het heel vaak bank- en verzekeringsinstellingen betreft.

Proportioneel gezien treden grote ondernemingen, en bank- en verzekeringsinstellingen in het bijzonder, dus veel vaker als eisende partij voor het Hof op dan andere vennootschappen. Wellicht is ook deze vaststelling eigen aan het Hof en geldt deze ‘disproportie’ minder voor de hoven en rechtbanken, waar andere vennootschappen dan grote ondernemingen vermoedelijk vaker als eisende partij optreden. Desalniettemin lijkt het vermoeden van het Hof dat grote ondernemingen, en bank- en verzekeringsinstellingen in het bijzonder, makkelijker tot een cassatieprocedure bereid zijn, bevestigd.

19. *De overheid lijkt in C-zaken steeds minder actief als eiser op te treden.* Ook overheden en overheidsinstellingen allerhande (de Belgische Staat, de Gemeenschappen, de Gewesten, de provincies, de steden en gemeenten, intercommunales, etc.) treden in C-zaken regelmatig als eiser voor het Hof op. Het

---

zaken door natuurlijke personen neergelegd. Het blijkt dat in 209 zaken die natuurlijke persoon in een private hoedanigheid optrad; in 86 gevallen trad hij op in een ondernemingshoedanigheid.

¹⁴ In absolute cijfers schommelt het aantal cassatieberoepen in C-zaken dat door vennootschappen wordt ingeleid van jaar tot jaar, tussen de 150 en 200 zaken, maar die schommelingen lijken min of meer gelijke tred te houden met de evolutie van het totaal aantal C-zaken, met beperkte procentuele schommelingen tot gevolg.

betreft vanzelfsprekend zaken van publiek en administratief recht, maar soms ook andere zaken, zoals bv. zaken van buitencontractueel aansprakelijkheidsrecht.

Hierbij lijkt zich evenwel een belangrijke evolutie voor te doen. Daar waar overheden en overheidsinstellingen in 2000 en 2010 nog goed waren voor resp. voor 12 pct. en 16 pct. van het totaal aantal cassatieberoepen in C-zaken, was dat in 2020 nog slechts 6 pct., wat meer dan een halvering is¹⁵. Een gelijkaardige evolutie blijkt in S-zaken (cf. *infra*), maar staat in schril contrast met de evolutie in F-zaken, waar de overheid over de bestudeerde periode 2000-2020 net meer actiever als eiser is gaan optreden (cf. *infra*).

In C-zaken lijkt de daling in 2020 evenwel plots. Op basis van het voorliggend cijfermateriaal is niet duidelijk wat de scherpe daling in 2020 van het aantal cassatieberoepen in C-zaken dat door overheden en overheidsinstellingen werd ingediend, kan hebben veroorzaakt. De vraag rijst of er sprake is van een permanente of structurele evolutie, dan wel van eerder toevallige omstandigheden (bv. gelinkt aan het corona-jaar 2020). In de mate dit een permanente evolutie zou blijken, rijst daarenboven de vraag of deze eigen is aan de cassatieprocedure, dan wel of een gelijkaardige evolutie zich voor de hoven en rechtbanken aftekent. Een nadere opvolging van de cijfers in komende jaren zal één en ander moeten uitwijzen. Uit een voorzichtige blik op de gegevens voor de werkjaren 2021 tot 2023 blijkt alvast dat het aantal C-zaken dat door overheden wordt neergelegd, vooralsnog niet opnieuw substantieel is gaan stijgen en dat bijgevolg wel degelijk van een structurele evolutie voor het Hof sprake lijkt te zijn.

20. *Fluctuerende rol voor het openbaar ministerie.* Het aantal C-zaken dat door het openbaar ministerie wordt ingeleid, fluctueert sterk van jaar tot jaar en beïnvloedt daardoor ook het jaarlijks totaal aantal C-zaken sterk¹⁶. De sterke schommeling van het aantal C-zaken dat door het openbaar ministerie wordt ingeleid, is eenvoudig te verklaren. Het merendeel van die zaken zijn vorderingen tot onttrekking van een zaak aan de bodemrechter die door het openbaar ministerie op min of meer hetzelfde ogenblik betreffende één en dezelfde bodemrechter die een werkachterstand heeft opgebouwd, worden ingeleid. Dat heeft tot gevolg dat de relevante aantallen sterk van jaar tot jaar verschillen.

21. *Andere categorieën van eisers spelen in C-zaken slechts een beperkte rol.* Vzw's en andere types van eisende partijen vertegenwoordigen eerder beperkte volumes aan C-zaken. Gelet op de eerder beperkte volumes aan C-zaken die door deze categorieën van eisers voor het Hof werden ingeleid, kunnen uit de schommeling van het aantal cassatieberoepen dat door hen werd ingediend, weinig betekenisvolle conclusies worden afgeleid.

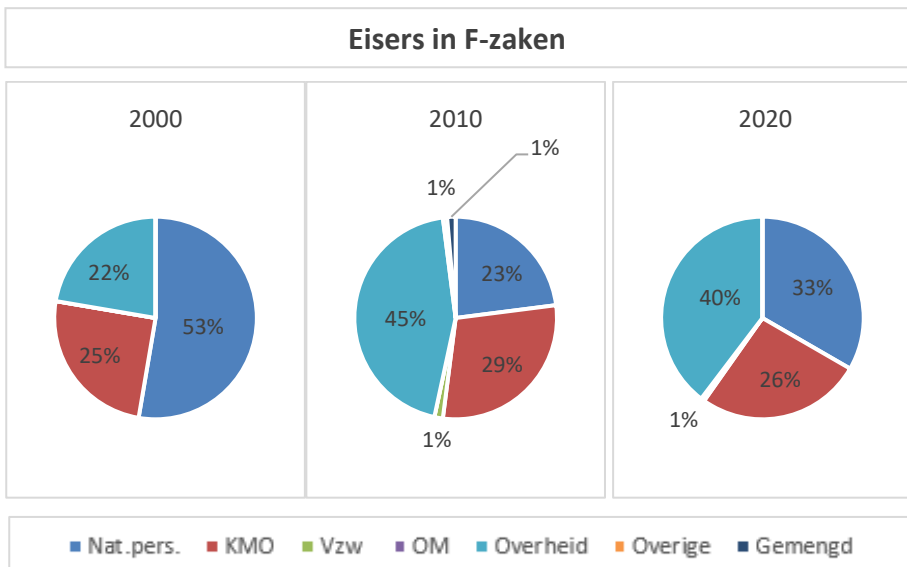
¹⁵ In absolute cijfers waren overheden en overheidsinstellingen als eisende partij in 2000 goed voor 87 C-zaken, in 2010 voor 115 C-zaken en in 2020 nog slechts voor 34 eenheden. Aldus blijkt dat een actieve of minder actieve overheid (samen met een actief of minder actief openbaar ministerie, cf. *infra*) in belangrijke mate verantwoordelijk is voor het schommelend totaal aantal C-zaken in de bestudeerde jaren.

¹⁶ Terwijl het openbaar ministerie in 2000 maar liefst 116 zaken voor het Hof inleide, leidde het in 2010 slechts 5 vorderingen in en vervolgens in 2020 dan weer 59 zaken.

2. F-zaken

22. *Ten geleide: het specifieke karakter van F-zaken.* De verhouding tussen de verschillende categorieën van eisers in F-zaken verschilt, zoals reeds aangekondigd, grondig van de verhouding tussen de verschillende categorieën van eisers in C-zaken. Dat vloeit logischerwijs voort uit de bijzondere aard van F-zaken. F-zaken spelen zich voor het Hof, maar ook voor andere rechtscolleges, per definitie af tussen een welbepaalde belastingplichtige (hetzij een natuurlijke persoon, hetzij een rechtspersoon) en de taxerende overheid (federaal, gewestelijk, provinciaal of gemeentelijk), onverminderd de eventuele aanwezigheid van in gemeen- en bindendverklaring opgeroepen partijen. De taxerende overheid is in F-zaken dus steeds een betrokken partij.

De verhouding tussen de verschillende categorieën van eisers in F-zaken wordt in de onderstaande diagrammen samengevat.

23. *Een actiever taxerende overheid.* Logischerwijs treedt in F-zaken de overheid verhoudingsgewijs, veel meer dan het geval is in C-zaken, als eiser voor het Hof op. Uit het gevoerde onderzoek voor de jaren 2000, 2010 en 2020 komt naar voren dat het aantal F-zaken dat door de overheid voor het Hof werd ingeleid, bovendien zeer sterk is toegenomen, met maar liefst 176 pct. tussen 2000 en 2020¹⁷. Taxerende overheden zijn daardoor (zeker) sinds 2010 in F-zaken de belangrijkste categorie van eisers voor het Hof, goed voor 40 à 45 pct. van de fiscale cassatieberoepen, daar waar zij in 2000 slechts een tweede plaats na natuurlijke personen bekleedden.

Meteen is ook de sterke stijging van het totaal aantal F-zaken dat jaarlijks voor het Hof wordt ingediend over de periode 2000-2020, waarover reeds in voorgaande

¹⁷ Van amper 25 zaken in 2000 naar 66 zaken in 2010 en 69 zaken in 2020.

jaarverslagen uitvoerig werd bericht¹⁸, voor een belangrijk deel verklaard: taxerende overheden zijn veel actiever geworden als eiser voor het Hof, met een stijgende fiscale werklast voor het Hof tot gevolg. De steeds verdergaande professionalisering van de fiscus in de voorbije twee decennia, en de daarmee gepaard gaande specialisatie, die zich overigens ook vertaalt in een toegenomen inhoudelijke complexiteit van de fiscale cassatieberoepen, is ongetwijfeld aan die evolutie niet vreemd. Ook bestaat de indruk dat de wijziging van het fiscaal procedurerecht inzake directe belastingen in 1999 in de daaropvolgende jaren geleidelijk aan een mentaliteitswijziging bij belastingadministraties heeft veroorzaakt, in die zin dat belastingadministraties zich – conform de geest van de doorgevoerde wetswijzigingen – in geschillen met betrekking tot directe belastingen meer als een volwaardige procespartij zijn gaan beschouwen, eerder dan als een rechter in eerste aanleg, waardoor zij ook makkelijker naar een hoger beroep en desgevallend later naar een cassatieberoep teruggrijpen wanneer zij in eerste aanleg resp. in hoger beroep in het ongelijk worden gesteld.

Niettegenstaande de sterke groei van het aantal fiscale cassatieberoepen dat door taxerende overheden wordt ingediend, bedraagt dat aantal cassatieberoepen nog steeds minder dan de helft van het jaarlijks totaal aantal cassatieberoepen in F-zaken. De belastingplichtige (die door het hof van beroep in het ongelijk werd gesteld) lijkt met andere woorden sneller geneigd cassatieberoep aan te tekenen dan taxerende overheden (die door het hof van beroep in het ongelijk worden gesteld). Naar de exacte redenen daarvan blijft het gissen. Verschillende factoren hebben mogelijkwijs een impact:

- Niet uitgesloten is dat taxerende overheden bewust meer terughoudend zijn om een cassatieberoep in te stellen, door cassatieberoepen bv. te beperken tot voorbeelddossiers of principiële dossiers.
- De taxerende overheid die voor het hof van beroep bot vangt, beschikt nog over andere wapens dan het cassatieberoep om haar slag alsnog thuis te halen. Zo zal bv. in geval van een betwisting met betrekking tot de inkomstenbelastingen de in het ongelijk gestelde overheid zeer vaak – met toepassing van artikel 356 WIB92¹⁹ – over de mogelijkheid beschikken om, na (gedeeltelijke) vernietiging van de initiële aanslag, alsnog een subsidiaire aanslag ter goedkeuring aan het hof van beroep kan voorleggen, hetgeen haar (desgevallend en in de mate van het mogelijke) toelaat haar eerdere aanslag anders of beter te onderbouwen, met als gevolg dat zij minder geneigd zal zijn een cassatieberoep aan te tekenen tegen de beslissing van het hof van beroep met betrekking tot de initiële aanslag.

---

¹⁸ Van 116 zaken in 2000 naar 143 zaken in 2010 en 175 zaken in 2020. Zie hierover meer in detail B. DECONINCK, I. COUWENBERG, F. PARREIN, P. BRULEZ en A. BAYRAK, “Een cijfermatige doorlichting van de rechtspraak van het Hof in de periode 2000-2020; Stof tot nadenken!” in *Jaarverslag van het Hof van Cassatie van België 2021*, Brussel, Larcier, 2021, 228-233.

¹⁹ Krachtens artikel 356, eerste lid, WIB92 blijft, wanneer tegen een beslissing van de directeur van de belastingen of van de door hem gedelegeerde ambtenaar een vordering in rechte is gesteld en de rechter (*i.e.* hetzij de eerste rechter, hetzij de appelrechter) de aanslag geheel of ten dele nietig verklaart, om een andere reden dan verklaring, de zaak gedurende een termijn van zes maanden te rekenen vanaf de rechterlijke beslissing ingeschreven op de rol. Gedurende die termijn van zes maanden die de termijnen om verzet of hoger beroep aan te tekenen of om een voorziening in cassatie in te dienen schorst, kan de administratie een subsidiaire aanslag door middel van conclusies aan het oordeel van de rechter onderwerpen op naam van dezelfde belastingschuldige en op grond van alle of een deel van dezelfde belastingelementen als de initiële aanslag.

- Niet geheel uitgesloten is dat taxerende overheden door de hoven van beroep nu eenmaal minder dan belastingplichtigen in het ongelijk worden gesteld, hetgeen logischerwijs zou impliceren dat taxerende overheden zich minder in cassatie voorzien. Bij gebrek aan cijfers omtrent de succesansen van fiscale overheden bij de hoven van beroep, kan daarover echter geen uitsluitsel worden gegeven.

24. *Ook vennootschappen treden in fiscale zaken vaker als eiser op.* Niet alleen taxerende overheden, maar ook vennootschappen lijken in 2020 vaker F-zaken voor het Hof aanhangig te maken dan voorheen, zij het dat de waargenomen stijging voor wat vennootschappen betreft (met ongeveer 64 pct. tussen 2000 en 2020²⁰), beperkter is dan voor taxerende overheden. Alhoewel het in absolute cijfers relatief kleine aantallen betreft en men zich bijgevolg ervoor moet hoeden aan de verschillen van die absolute aantallen in de drie bestudeerde jaren al te grote gevolgen te verbinden, lijkt uit die verschillen voorzichtig naar voren te komen dat vennootschappen samen met, doch in mindere mate dan taxerende overheden, verantwoordelijk zijn voor de globale stijging van het totaal aantal F-zaken.

Net zoals in C-zaken, moet een belangrijk deel van de F-zaken die door vennootschappen voor het Hof worden neergelegd, aan grote vennootschappen worden toegerekend. Kenmerkend aan het fiscaal contentieux is dat de meeste van die zaken zich in de sector van de lokale belastingen lijken te situeren. Grote vennootschappen blijken voor het Hof relatief actief in het bestrijden van lokale belastingen allerhande die hun activiteiten in het bijzonder treffen. Het is niet geheel duidelijk of en in welke mate dat relatief groot aantal F-zaken dat door grote vennootschappen tegen lokale overheden wordt ingeleid, een weerspiegeling vormt van de situatie voor de hoven en rechtbanken, dan wel of het gaat om een verschijnsel eigen aan het Hof.

25. *Constant aantal cassatieberoepen vanwege natuurlijke personen.* De sterke stijging van het aantal cassatieberoepen in F-zaken dat door taxerende overheden wordt ingesteld, en de minder sterke stijging van het aantal cassatieberoepen in F-zaken dat door vennootschappen wordt ingesteld, heeft onvermijdelijk geleid tot een daling van het procentueel aandeel van het aantal cassatieberoepen dat door natuurlijke personen wordt ingeleid in het jaarlijks totaal aantal fiscale cassatieberoepen²¹. Daar waar natuurlijke personen, voor wat F-zaken betreft, in 2000 de grootste categorie van eisers voor het Hof waren, zijn zij vandaag nog slechts de tweede belangrijkste categorie, na de overheid, maar voor vennootschappen. Die daling is echter relatief. In absolute cijfers startten natuurlijke personen in 2020 nagenoeg evenveel fiscale cassatieberoepen op als in 2000²².

26. *Andere categorieën van eisers grotendeels afwezig.* Vzw's en andere categorieën van eisers dienen zeer weinig tot nagenoeg geen fiscale cassatieberoepen in. Het gaat om verwaarloosbare aantallen.

---

²⁰ Het aantal fiscale cassatieberoepen dat door vennootschappen werd ingediend, steeg van 28 zaken in 2000 naar 43 zaken in 2010 en 46 zaken in 2020.

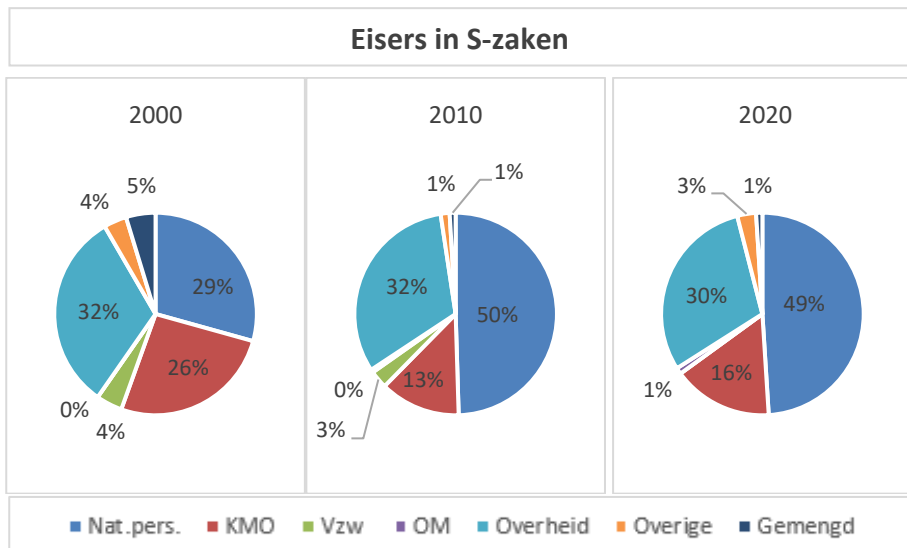
²¹ Met name van 52,68 pct. in 2000 naar 22,97 pct. in 2010 en 33,33 pct. in 2020.

²² Met name 58 in 2020 tegenover 59 in 2000, niettegenstaande een dip in 2010, van namelijk 34 zaken.

3. S-zaken

27. *Ten geleide: het specifieke karakter van S-zaken.* Net zoals het geval is voor de F-zaken, speelt in S-zaken de overheid een belangrijkere rol als eisende partij dan in C-zaken, gelet op het feit dat de S-zaken naast de zaken van arbeidsrecht de zaken van socialezekerheidsrecht omvatten, waarin meestal een overheidsinstantie betrokken partij is.

De verhouding tussen de verschillende categorieën van eisers in S-zaken wordt in de onderstaande grafieken afgebeeld. Zoals zal blijken, dienen deze diagrammen met de nodige voorzichtigheid te worden geïnterpreteerd. Het sterk dalend totaal aantal S-zaken²³ vertekent de procentuele verhoudingen tussen de verschillende categorieën van eisers aanzienlijk.

28. *Een stabiel aantal S-zaken wordt door natuurlijke personen ingeleid.* Inderdaad, het aandeel van het aantal S-zaken dat door natuurlijke personen wordt ingeleid, in het jaarlijks totaal aantal S-zaken, is duidelijk substantieel gestegen (van ongeveer 30 naar ongeveer 50 pct.), waardoor zij thans, anders dan in 2000, met voorsprong de grootste categorie van eisers in S-zaken vertegenwoordigen. In absolute cijfers is er evenwel sprake van een beperkte daling van het aantal S-zaken dat door natuurlijke personen wordt ingeleid²⁴. Minstens blijkt dat de scherpe daling van het jaarlijks totaal

²³ Van 194 zaken in 2000 en 216 zaken in 2010 naar 101 zaken in 2020. Zie hierover meer in detail B. DECONINCK, I. COUWENBERG, F. PARREIN, P. BRULEZ en A. BAYRAK, "Een cijfermatige doorlichting van de rechtspraak van het Hof in de periode 2000-2020; Stof tot nadenken!" in *Jaarverslag van het Hof van Cassatie van België 2021*, Brussel, Larcier, 2021, 233-234.

²⁴ In 2000 werden 56 S-zaken door natuurlijke personen ingeleid. In 2010 waren dat er 104 – bijna een verdubbeling in vergelijking met 2000 – maar dat blijkt het gevolg van een reeks van 57 nagenoeg identieke cassatieberoepen die werden ingediend door de werknemers van een gefailleerde grote Belgische onderneming tegen de faillissementscuratoren. In 2020 bedroeg het aantal S-zaken dat door natuurlijke personen werd opgestart, nog slechts 49 eenheden. Wanneer men dus abstractie maakt van de uitzonderlijke

aantal S-zaken voor het Hof over de bestudeerde tijdsperiode niet (eenduidig) aan natuurlijke personen kan worden toegeschreven.

In tegenstelling tot wat vaak wordt gedacht, lijkt geen sprake van een probleem van (on)toegankelijkheid van het Hof in sociale zaken voor natuurlijke personen, of beter blijkt niet uit de cijfers dat problemen van (on)toegankelijkheid van het Hof in sociale zaken over de bestudeerde tijdspanne van 20 jaar zouden zijn toegenomen. Die voorzichtige vaststelling mag sowieso niet tot justitie als dusdanig worden veralgemeend. Over de toegankelijkheid van de hoven en rechtbanken voor rechtszoekenden in sociale zaken worden geen uitspraken gedaan.

29. *Een steeds minder actieve overheid in S-zaken.* Het procentueel aandeel van het aantal S-zaken dat door overheden en overheidsinstellingen werd ingesteld, in het totaal aantal S-zaken, blijft over de bestudeerde periode dan weer relatief constant, maar in absolute cijfers daalde het aantal S-zaken dat door overheden en overheidsinstellingen voor het Hof aanhangig werd gemaakt, aanzienlijk. Er blijkt in absolute cijfers sprake te zijn van meer dan een halvering²⁵. Net zoals voor C-zaken het geval is, valt ook voor S-zaken in 2020 een opvallend laag aantal cassatieberoepen van overheden en overheidsinstellingen te noteren, met een dalend totaal aantal zaken tot gevolg. Ook in deze suggereren de eerste indrukken van de data voor 2021, 2022 en 2023 dat deze trend zich vooralsnog niet lijkt te keren. De trend lijkt dus structureel.

30. *Maar ook vennootschappen worden minder actief.* Niet alleen overheden, maar ook vennootschappen treden in de bestudeerde periode, zowel procentueel gezien als in absolute cijfers, in S-zaken steeds minder als eiser voor het Hof op. De daling van het aantal S-zaken dat door vennootschappen wordt ingeleid, lijkt zelfs nog sterker dan de al sterke daling van het aantal S-zaken dat overheden inleiden²⁶. Het lijkt om een permanente trend te gaan, die samen met de daling van het aantal S-zaken dat door overheden en overheidsinstellingen wordt opgestart, de daling van het jaarlijks totaal aantal S-zaken verklaart.

31. *Zoektocht naar oorzaken.* Om een beter zicht te krijgen op de oorzaken van de geschetste evoluties voor het Hof, ware het nuttig geweest om te beschikken over de relevante statistieken van de arbeidshoven en de arbeidsrechtbanken. In het jaarverslag 2021 werd vastgesteld dat de dalende instroom in sociale zaken voor het Hof parallel loop met de dalende instroom voor de arbeidshoven en arbeidsrechtbanken. De vraag rijst hoe die dalende instroom voor de arbeidshoven en arbeidsrechtbanken zich aftekent in de verhouding tussen de verschillende categorieën van eisers. Is ook daar sprake van een zekere parallel?

---

omstandigheden in 2010, lijkt er dus sprake van een lichte daling tussen 2000 en 2010 en is sindsdien het aantal S-zaken dat door natuurlijke personen wordt neergelegd, relatief stabiel.

²⁵ Het aantal S-zaken dat door overheden werd ingeleid, evolueerde met name van 61 eenheden in 2000 (31,94 pct. van het totaal aantal nieuwe S-zaken in 2000) en 67 eenheden in 2010 (31,90 pct. van het totaal aantal nieuwe S-zaken in 2010) naar 30 eenheden in 2020 (30 pct. van het totaal aantal nieuwe S-zaken in 2000).

²⁶ Het aantal S-zaken dat door vennootschappen werd ingeleid, evolueerde met name van 50 zaken in 2000 (25,77 pct. van het totaal aantal S-zaken in 2000), naar 27 zaken in 2010 (12,86 pct. van het totaal aantal S-zaken in 2010) en 16 zaken in 2020 (15,84 pct. van het totaal aantal S-zaken in 2020).

2. Hoedanigheid van de verweerder

1. C-zaken

32. *Een groot aantal gemengde constellaties.* Bij de bespreking van de statistische gegevens met betrekking tot het aantal in een zaak betrokken partijen in het eerste deel van deze studie, werd reeds erop gewezen dat zich in de civiele zaken die het Hof behandelt, aan de verwerende zijde, veel meer dan aan de eisende zijde, vaak meerdere partijen bevinden, met gelijklopende dan wel uiteenlopende belangen (cf. *supra*). Thans blijkt dat, in gevallen waar meerdere verweerders aanwezig zijn, het ook heel vaak verschillende categorieën van verweerders betreft. In 20 tot 30 pct. van de C-zaken blijken zich aan de verwerende zijde verschillende partijen die tot onderscheiden categorieën behoren, te bevinden. De mogelijke combinaties zijn zeer divers en laten niet toe bijzondere lessen te trekken, reden waarom hieronder bij de aard van de verwerende partijen in C-zaken van deze (desalniettemin grote) gemengde categorie abstractie wordt gemaakt.

33. *De tegenpartij van natuurlijke personen is in C-zaken opvallend vaak een rechtspersoon.* Natuurlijke personen treden in C-zaken in eerste instantie op tegen andere natuurlijke personen. In de drie bestudeerde werkjaren blijkt tussen de 40 en de 45 pct. van alle C-zaken die door natuurlijke personen werden ingeleid, tegen andere natuurlijke personen gericht. Dat betekent logischerwijs dat tussen de 55 en 60 pct. van de C-zaken die door natuurlijke personen worden ingeleid, tegen privaatrechtelijke of publiekrechtelijke rechtspersonen is gericht.

Wat betreft de zaken die natuurlijke personen tegen rechtspersonen richten, twee opvallende vaststellingen:

- Wanneer natuurlijke personen zich in een C-zaak tegen een privaatrechtelijke rechtspersoon richten, richtten zij zich vaker tegen grote ondernemingen dan tegen andere privaatrechtelijke rechtspersonen. Opnieuw zijn die grote ondernemingen vooral bank- en verzekeringsinstellingen. Aldus wordt bevestigd dat in zaken waarin bank- en verzekeringsinstellingen betrokken zijn, sprake is van een hogere cassatiebereidheid, aan beide zijden van het geding. In zaken waarin kleinere rechtspersonen betrokken zijn, blijkt men aan de beide zijden van het geding verhoudingsgewijs eerder weigerachtig ten aanzien van cassatie.
- Een tweede opvallende vaststelling is dat het aantal C-zaken waarin natuurlijke personen zich tegen overheden en overheidsinstanties richten, niettegenstaande deze aantallen lager zijn dan het aantal C-zaken tegen privaatrechtelijke rechtspersonen, verhoudingsgewijs relatief hoog ligt²⁷. Dat is opvallend, vermits natuurlijke personen in het dagdagelijks, economisch en sociaal leven toch vaker in contact komen met commerciële ondernemingen dan met overheden en overheidsinstellingen, maar zich dat duidelijk niet in een duidelijker hoger aantal procedures voor het Hof vertaalt. Er is aan de zijde van natuurlijke personen in C-zaken duidelijk sprake van een relatief hoge cassatiebereidheid ten aanzien van overheden en overheidsinstellingen, een cassatiebereidheid die daarenboven zelfs in licht stijgende lijn lijkt te gaan.

---

²⁷ In 2000 richtten natuurlijke personen zich in 12 pct. van alle door hen ingeleide C-zaken tegen de overheid (34 zaken), in 2010 in 11 pct. (37 zaken) en in 2020 in 16 pct. (47 zaken).

34. *De tegenpartij van rechtspersonen varieert.* De categorie van eisers-rechtspersonen vertoont een meer diffuus beeld. Zij richten zich het vaakst tegen natuurlijke personen of andere rechtspersonen, maar het varieert van jaar tot jaar tegen welke categorie het meest. Slechts in derde instantie richten eisers-rechtspersonen zich tegen overheden en overheidsinstellingen, m.n. in 10 tot 15 pct. van alle C-zaken opgestart tot rechtspersonen.

35. *Natuurlijke personen als geliefkoosde tegenpartij van overheden.* Overheden en overheidsinstellingen ten slotte richten zich in C-zaken met voorsprong vooral tegen natuurlijke personen²⁸. Slechts in veel geringere mate starten overheden een cassatieprocedure tegen rechtspersonen²⁹.

2. F-zaken

36. *Exponentiële stijging van het aantal cassatieberoepen dat door de overheid tegen vennootschappen wordt gelanceerd.* Wat de F-zaken betreft, is vanzelfsprekend enkel relevant tegen welke categorie van verweerders de taxerende overheid zich richt. Fiscale cassatieberoepen die door natuurlijke personen of privaatrechtelijke rechtspersonen worden neergelegd, zijn immers vanzelfsprekend steeds tegen de taxerende overheid gericht.

Het blijkt dat, daar waar taxerende overheden zich in 2000 voor het Hof nog vooral tegen natuurlijke personen richten, zij zich in 2010 en 2020 verhoudingsgewijs meer tegen rechtspersonen richten. Dat neemt niet weg dat zowel het aantal cassatieberoepen dat door de taxerende overheid tegen natuurlijke personen als tegen privaatrechtelijke rechtspersonen wordt gelanceerd, is gestegen, maar de stijging van het aantal beroepen dat tegen privaatrechtelijke rechtspersonen is gericht (stijging met maar liefst 500 pct.)³⁰, is veel sterker dan de stijging van het aantal cassatieberoepen tegen natuurlijke personen (stijging met ongeveer 50 pct.)³¹. Mogelijk is deze evolutie – minstens ten dele – gelieerd aan voormelde professionalisering van de fiscus en de steeds ingrijpendere fiscale planning die privaatrechtelijke rechtspersonen onder impuls van de fiscale beroepen aan de dag leggen en de steeds meer intensiverende wordende strijd van de overheid tegen verschillende vormen van dergelijke planning.

3. S-zaken

37. *Eigen aard van S-zaken verklaart de aard van de verwerende partij.* In S-zaken richtten natuurlijke personen zich vooral tegen overheden en overheidsinstellingen, wat verband houdt met het feit dat een groot deel van de S-zaken geschillen inzake het socialezekerheidsrecht betreft, waarin sociale zekerheidsinstellingen noodzakelijkerwijs een betrokken partij zijn. Er lijkt inzake zelfs sprake van een licht stijgende tendens³². In tweede instantie richten natuurlijke

---

²⁸ Met name in 2000 in 48 pct. (42 eenheden), in 2010 in 60 pct. (60 eenheden) en in 2020 in 41 pct. (14 eenheden) van alle door overheden en overheidsinstellingen opgestarte cassatieberoepen in C-zaken.

²⁹ Met name in 2000 in 18,39 pct. (16 eenheden), in 2010 in 19,13 (22 eenheden) en in 2020 in 26,47 pct. (9 eenheden) van alle door overheden en overheidsinstellingen opgestarte cassatieberoepen in C-zaken.

³⁰ Met name van amper 7 zaken in 2000 naar 34 zaken in 2010 en 42 zaken in 2020.

³¹ Met name van 16 zaken in 2000 naar 27 zaken in 2010 en 25 zaken in 2020.

³² Het betreft 21 zaken in 2000, 24 zaken in 2010 en 28 zaken in 2020.

personen zich in S-zaken tegen vennootschappen en vzw's. Het betreft voornamelijk arbeidsrechtelijke geschillen, waarin natuurlijke personen in hun hoedanigheid van werknemer een cassatieberoep instellen tegen hun werkgever-vennootschap. De tendens hier is licht dalend³³. Aangezien S-zaken vooral op het arbeidsrecht en het socialezekerheidsrecht betrekking hebben, treden natuurlijke personen in S-zaken slechts uitzonderlijk tegen andere natuurlijke personen op. De meeste werkgevers zijn immers rechtspersonen³⁴.

Uit het voorgaande vloeit enerzijds voort dat vennootschappen, maar ook vzw's, zich in S-zaken haast uitsluitend tegen natuurlijke personen richten, zijnde hun werknemers, met betrekking tot een arbeidsrechtelijk geschil. In een eerder beperkt aantal gevallen richten zij zich tegen de overheid en overheidsinstellingen, in geschillen die op het socialezekerheidsrecht betrekking hebben en waarin zij in de hoedanigheid van werkgever betrokken zijn. Anderzijds richten ook overheden en overheidsinstellingen zich in S-zaken voornamelijk tegen natuurlijke personen, in geschillen betreffende de toepassing van het socialezekerheidsrecht. In een veel beperkter aantal gevallen richten zij zich tegen vennootschappen en vzw's in hun hoedanigheid van werkgever.

IV. Besluit

38. Met beperkte middelen is het Hof erin geslaagd om tot een aantal uitermate interessante bevindingen te komen over de 'klant' in het civiel cassatiegeding, dewelke relevant zijn zowel op vlak van de werklast en werklastmeting als op vlak van toegankelijkheid van het Hof (en van justitie in het algemeen) voor de rechtszoekenden.

39. Het werd vastgesteld dat over de bestudeerde periode 2000-2020 twee types van eisers de civiele werklast van het Hof in verregaande mate hebben beïnvloed, met name overheden en overheidsinstellingen allerhande enerzijds en bepaalde grote ondernemingen (zoals bank- en verzekeringsinstellingen) anderzijds. Terwijl het aantal civiele cassatieberoepen dat door natuurlijke personen wordt opgestart relatief stabiel is gebleven (zowel in C- als in F- en S-zaken) en het aantal civiele cassatieberoepen dat door vennootschappen, andere dan grote vennootschappen wordt opgestart relatief lichte variaties vertoont, doen zich belangrijke schommelingen voor wat betreft het aantal civiele cassatieberoepen die door overheden en grote ondernemingen wordt opgestart, met een schijnbaar directe impact op de instroom aan civiele zaken tot gevolg. Uit het gevoerde onderzoek lijkt namelijk naar voren te komen dat de schommeling van het jaarlijks aantal inkomende zaken op de C-rol, de aanzienlijke stijging van het jaarlijks aantal inkomende zaken op de F-rol en de significante daling van het jaarlijks aantal inkomende zaken op de S-rol in zeer

---

³³ Het betreft 25 zaken in 2000, 24 zaken in 2010 en 20 zaken in 2020.

³⁴ In 2000 en 2020 betreft het telkens slechts 3 zaken. 2010 is een uitzonderingsjaar, waarin natuurlijke personen 58 S-zaken tegen andere natuurlijke personen opstartten, hetgeen het gevolg is van de reeds herhaaldelijk aangehaalde reeks van 57 nagenoeg identieke cassatieberoepen die werden ingediend door de werknemers van een gefailleerde grote Belgische onderneming tegen de faillissementscuratoren, die *qualitate qua* gedagvaard werden (cf. *supra*).

verregaande mate aan actieve of minder actieve overheden en actieve of minder actieve grote ondernemingen in deze sectoren kan worden toegeschreven.

Vooraf het optreden van de overheid is opvallend. De overheid is duidelijk steeds actiever geworden als eisende partij in fiscale zaken, als gevolg van een verregaande professionalisering en schijnbaar hardnekkiger optreden van fiscale administraties. Tegelijk blijkt de overheid steeds minder actief in burgerlijke zaken en sociale zaken, terwijl natuurlijke personen en rechtspersonen zich in deze materies voor het Hof als eisende partij net frequenter tegen de overheid als verwerende partij richten. Naar de oorzaken van die verminderde activiteit van de overheid in burgerlijke en sociale zaken, is het voor het Hof slechts gissen.

40. Inzake toegankelijkheid van het Hof voor de rechtszoekende valt, vooral zowel in burgerlijke als in fiscale en sociale zaken, op dat, niettegenstaande zij een grote categorie van eisers vormen, natuurlijke personen hoogstens de helft van het aantal cassatieberoepen vertegenwoordigen. Houdt men rekening met het feit dat de categorie van natuurlijke personen zowel de natuurlijke personen omvat die handelen in een private hoedanigheid als de natuurlijke personen die handelen in de hoedanigheid van onderneming, dan stelt men vast dat gedingen met een puur privaat, niet-ondernemingsgerelateerd karakter slechts ongeveer een derde van de werklust van het Hof vertegenwoordigen. Dat is verhoudingsgewijs weinig en doet vragen rijzen bij de toegankelijkheid van het Hof (en justitie in het algemeen) voor de ‘gewone man’.

Tegelijk dient men vast te stellen dat, in tegenstelling tot de soms populaire perceptie, de situatie over de twee bestudeerde decennia, niet (substantieel) is verslechterd. *Anno* 2020 legden natuurlijke personen zowel in burgerlijke zaken als in fiscale en sociale zaken ongeveer evenveel cassatieberoepen neer als in 2000. Dat betekent dat de dalingen van het aantal zaken in contentieux zoals het sociaal recht, het familierecht en het buitencontractueel aansprakelijkheidsrecht (cf. *supra*), materies waarin bij uitstek natuurlijke personen betrokken zijn, vermoedelijk niet zozeer het gevolg zijn van de loutere hoedanigheid van natuurlijke personen en/of van vermeende problemen inzake de toegankelijkheid van het Hof en van justitie voor natuurlijke personen, maar dat daarvoor eerder andere redenen moeten bestaan.

41. Deze bevindingen bieden voer voor discussie en smaken duidelijk naar meer. Het Hof kan slechts hopen in de toekomst over voldoende middelen te beschikken om het gevoerde onderzoek verder te kunnen zetten, maar ook om dat onderzoek nog te verbeteren en verder uit te breiden.

Het ware bovendien interessant om de bevindingen op cassatieniveau te kunnen vergelijken met de cijfers die hierover op het niveau van de hoven en rechtbanken bestaan, en hierover in dialoog te gaan, om zo tot een meer volledig beeld van de justitiecijfers en de evolutie van die cijfers te komen.

Beatrijs Deconinck
*Eerste voorzitter van het Hof
van Cassatie*

Pieter Brulez

*Referendaris bij het Hof van
Cassatie*